

På sporet af den kreative kulturdialog

Et Essay om tre skandinaviske møder og kunsten at navigere i en 'nøgen' vidensdeling

CENTER FOR KUNST & INTERKULTUR

juni 2015
af Niels Righolt

På sporet af den kreative kulturdialog

Et Essay om tre skandinaviske møder og kunsten at navigere i en 'nøgen' vidensdeling

"Jeg kunne godt tænke mig - med Kreativ KulturDialog - at samle et hold af praktikere, for hvem det betyder noget at arbejde med publikum på en anden måde."

Allan Klie, Kunstnerisk leder, Københavns Musikteater

Det modige benspænd

Det er et på mange måder modigt 'benspænd' at give sig selv, når man samler ni scenekunstinstitutioner og tre kulturelle videnspartnere i et forløb, som i al enkelthed handler om, at samle aktører med erfaring fra at arbejde med samspillet mellem publikum og kulturinstitutioner og få dem til at bevæge sig ind i det kreative performative spændingsfelt af forskellige kunstneriske processer, erfaringer og viljer - og dér, nøgent, oprigtigt og sårbart dele ud af sine erfaringer, drømme og bekymringer til kollegaer fra de tre skandinaviske lande.

Modigt fordi så meget let kunne gå galt, så meget kunne blive misbrugt, så meget kunne ende i et hudflettende flagellanteri, hvor kollegerne kunne svinge pisken og (be)dømme de præsenterede projekter og cases ud fra stærkt subjektive opfattelser af både kunsten, dens ret og rimelighed, narrative og æstetiske styrke. At udsætte sig for det og samtidig tillade tre skandinaviske videnspartnere at kigge ind i dette sårbare rum, hvor emotionelle og sensoriske navigationsevner er lige så vigtige i forståelsen af de enkelte eksempler og scenarier som en overordnet og mere teoretisk tilgang til samfundet og den kontekst de indgår i, - det er modigt! Og det skulle vise sig at være klogt!

Allan Klie, ophavsmanden til projektet Kreativ Kulturdialog, havde længe slået sig på, at den vidensdeling som finder sted på seminarer og konferencer ofte bliver meget akademisk og taler sig ind i en politisk institutionel sammenhæng. På den måde bliver den let adskilt fra de egentlige praktikere, som sjældent er dem, som deltager i de mange konferencer. Allan Klie ønskede at skabe et rum af fortrolighed, af indsigt og tryghed, som kunne nedbryde barriererne imellem teori og det praktiske teaterarbejde og skabe forudsætningen for en egentlig kreativ kulturdialog mellem ligeværdige og ligesindede parter. Han definerede på det første møde det kreative dialogrum som det sted, *"hvor man som kulturinstitution opløser skellet mellem primære og sekundære aktiviteter - altså arbejder kreativt i en åben dialog med et publikum eller bestemte borgergrupper uden at kunsten føler sig kompromitteret, men tværtimod finder nye sider af sig selv i mødet"*.

Kunsten at 'sy' et etisk bagtæppe

Med afsæt i hans og Københavns Musikteaters erfaringer fra blandt andet projektet "I København har jeg hjemme", hvor de flyttede scenekunstnere og den kunstneriske proces ud af institutionens faste og trygge rammer og i direkte kontakt med de københavnske borgere, bød Allan Klie ind til det første møde og workshop i København i september 2014. Ideen var at lade deltagerne selv skabe de værdier og rammer, som skulle udgøre 'bagtæppet' for de tre planlagte møder og etablere et kunstnerisk, praktisk og ikke-akademisk forum. En sparringsproces og en ligeværdig udveksling af erfaringer om igangværende og fremtidige projekter ud fra et kunstnerisk og performativt perspektiv baseret på en gensidig tro på at arbejdet med nye publikumsgrupper og kunst ikke er to forskellige ting.

Mødet åbnede med afsæt i spørgsmålet: *Hvorfor har det, du laver, værdi? Og for hvem har det værdi?* Spørgsmålet skulle vise sig at åbne for en del diskussion omkring store etiske spørgsmål som fortrolighed og ansvar, respekt for de mennesker man involverer sig i, vilje til at slippe andres perspektiver ind, magt og måske nok så vigtigt, hvilken rolle kunsten og ikke mindst kunstneren har i forhold til både publikum og de ofte programsættende institutioner.

At slå en tone an ved at rejse spørgsmålet om kunstens værdi og for hvem eksponerede med klinisk klarhed den uenighed, der var i gruppen, trods deres fælles udgangspunkt i en publikumsinddragende tilgang til den performative praksis. For nogle af deltagerne er det at kunne og turde give sig i kast med at fortælle de uventede historier, der ellers ikke bliver fortalt som et resultat af en inkluderende proces, en forandrende kraft, som den sædvanligvis etablerede del af scenekunstmiljøet vil opfatte som både provokerende og som udtryk for en populistisk publikumsleflen. At turde bryde med konventionerne og forsøge aktivt at afspejle den mangfoldighed, der er i samfundet, på scenen - synliggøre historier, der ellers ikke bliver eksponeret – åbner for kunsten som et rum for dialogen med publikum. For andre blev værdidiskussionen synonym med diskussionen om succes, om magt, om hvis kunst det er - og ikke mindst hvem som afgør det. Som én udtrykte det: ”For mig er kunsten et redskab i kampen mod helvede”.

At dømme ud fra diskussionerne på alle tre møder, men især på mødet i København, så er det vanskeligt at navigere etisk, når man både ønsker at involvere andre mennesker og samtidig har et budskab man gerne vil have frem politisk. Er alle processer åbne for en kunstnerisk fortolkning og benyttelse? Kan et politisk budskab forsvare en kunstnerisk udnyttelse af mennesker i en sårbar position? – og for deltagerne nok så væsentligt, kunne de regne med hinanden så langt, at den åbenhed og oprigtighed der ville finde sted, ikke ville blive brugt mod dem? Spørgsmål som på sin vis stadig hænger i luften og hvor besvarelsen afhænger af hver enkelt deltagers oplevelse af forpligtelse over for den gensidige aftale, også nu hvor de seks dage er overstået.

Men også i et videre perspektiv er det en særdeles interessant diskussion omkring eksempelvis teatret som ydre tryksskabende narrativ ramme for både medvirkende og de ’menneskelige’ kilder – som i visse tilfælde jo tilmed er medvirkende selv. Når man interagerer med ’publikum’ sker der altid noget, man påtager sig et ansvar, når man beder folk om selv at fortælle deres historie. Det er en kunstnerisk udsat position og en menneskelig ditto, hvor man er nødt til at være tydelig med hvorfor man gør det og til hvilket brug, som en af deltagerne udtrykte det.

Det vil være forkert at sige, at det viste sig at være en enkel sag at sy et etisk bagtæppe for den kreative kulturdialog og at der opstod en konsensus i gruppen omkring de etiske dilemmaer man kan havne i. Snarere tværtimod, så skabte diskussionen en tydelig friktion mellem forskellige opfattelser, hvor særligt behovet for at udfordre og udstille magtstrukturer sættes op overfor hensynet til mangfoldigheden og de som står uden for den normative praksis. En modsætning, som måske helt grundlæggende var meget sund at få frem, da den så at sige tvang deltagerne til hele tiden at være særdeles selvrefleksive over for deres egen praksis i de mere projektnære workshops i Oslo og Göteborg.

Fortrolighedens pris

Uanset positionerne i diskussionen og uanset hvem der måtte have ret, så er der for mig ingen tvivl om betydningen af i et fortroligt rum, i et kunstnerisk laboratorium af denne slags at kunne drøfte nogle af de mest centrale problemstillinger med afsæt i hver enkelt deltagers faktiske erfaringer og virkelighed. Det er et sjældent kunstnerisk privilegium at have tid til og mulighed for over tre gange to dage at bevæge sig mellem den helt nære skabende virkelighed og de tidligste stadier af et projekt og ud til de allermest rammesættende diskussioner om kunstens væsen, dens betydning og plads i samfundet – og tilmed have muligheden for at gøre det i et fortroligt rum blandt kollegaer.

Den grundlæggende aftale mellem deltagerne, som en slags *Chatham House Rule*, at hvad der blev løftet et slør for på workshops og møder, det forbliver intakt i det rum, det er blevet fortalt i. Man kan dele med hinanden i den ramme, men man fortæller det ikke videre og man bliver aldrig konkret over for andre uden for det rum. Det er fortrolighedens pris, men det er samtidig den præmis, som sikrer transparens, oprigtighed, sårbarhed og usikkerhed.

Det vilkår skabte for mig at se et fuldstændig enestående rum, hvor det første mødes mere konfliktfyldte tolkninger og diskussioner af de store overordnede etiske og magtrelaterede perspektiver kunne afløses af nogle hudløse, nuancerede og problematiserende drøftelser af de forskelligere scenekunstneres igangværende og kommende projekter. Drøftelser som kunne gå så tæt på ideerne bag, tanker om udformning, deltagelse, fortællestrukturer, involvering, sprog, udtryk etc. at selv deltagerne blev slået af hvor langt de kunne komme på relativt kort tid.

Det var tankevækkende at få lov til at sidde med og deltage i den gensidige og åbne snak om projekter, personlige motivationer og drivkræfter, lyst og modstand. Der etableredes et rum af nysgerrighed, vilje til at ville forstå og udfordre hinanden på de mest centrale punkter i udviklingen af de projekter, der præsenteredes og som i løbet af de kommende måneder og år vil manifestere sig som egentlige forestillinger. Personlig tvivl, institutionelle konflikter, modsætninger mellem skuespillere og instruktører, mellem teater og omgivelser, mellem forfatter og instruktør, mellem involverede medborgere og tolkende udførere udgjorde den kerne diskussionerne cirklede omkring, med afstikkere til form, sprog, moral, jura, etik, logik, politik og meget mere. De samlet set seks dage blev en slags tour de force gennem de ni teatres øjeblikkelige status og de udfordringer de står overfor i feltet, en venskabelig og kollegial spidsrod, hvor kritikken kun havde til hensigt at skærpe bevidstheden om mulighederne – særligt dem, man ikke selv kan få øje på.

På mange måder lancerer kreativ kulturdialog en metode, som minder om de principper aktionslæringen benytter sig af med tavshedspligt, med indførelse af et sæt spilleregler for den gensidige dialog, med en vilje til støtte og udvikling. Men metoden adskiller sig også al den stund, at den helt tydeligt åbner for et konfliktrum, et modsætningsforhold, som deltagerne er nødt til at forholde sig til: modsætningen mellem det loyale rum for videndelingen og erfaringsudvekslingen og viljen til at skubbe til normerne, det at skabe scenekunst uden for den normative kreds, det udfordrende og udsatte i hele tiden at befinde sig i en utryk position, hvor bevillingsgivernes indsigt eller mangel på samme afgør om projekterne kan realiseres eller ikke – afhængigheden af at andre forstår hvad dokumentarteater eller kunstprojekter med dokumentarisk materiale enten i form af research eller dokumentarisk materiale på scenen kan som performativt udtryk og hvilke dilemmaer det rejser.

"Det kunstneriske værktøj har udviklet sig i løbet af 15 år. Det bliver interessant at se, hvilke værktøjer, der bliver nødvendige at udvikle fremover". Deltager i Kreativ Kulturdialog

Et løfte for fremtiden

Vi ved erfaringsmæssigt og fra utallige rapporter, at de første forskydninger i retning af nye sceniske udtryk oftest kommer fra de små og mellemstore aktører. Det er dem som lettest kan tænke om og ud af 'boksen', har lettest ved at om-allokere midler og personaleressourcer og derfor også lettest kan løbe risici i form af at teste nye udtryk, arbejdsmetoder og organisationsformer. I det lys er Kreativ Kulturdialog en interessant nyskabelse, som det vil være befriende at se andre og større aktører tage del af. Som 'eksperiment' og som dialogisk udviklingsramme har forsøget allerede båret frugt i den forstand at flere forestillinger, som nu spiller eller har gjort det, har været genstand for den kollegiale opmærksomhed i det unikke kritiske rum, som blev skabt allerede på det første møde, men som særligt manifesterede sig på de sidste to.

Hvor meget det interne forandringsarbejde på de deltagende institutioner og grupper kommer til at fylde er det for tidligt at gisne om, men jeg er overbevist om, at ingen af deltagerne er gået umærkede gennem denne intense proces af kunstnerisk nøgenhed, personligt nærvær og gensidig tillid. Har jeg ret, så lover det godt for fremtiden, når nogle af de større aktører også tager sig råd til at eksperimentere med det dialogiske rum.

/ Niels Righolt

